

Νέα εποχή

πολιτιστικό περιοδικό

συνεργάτες

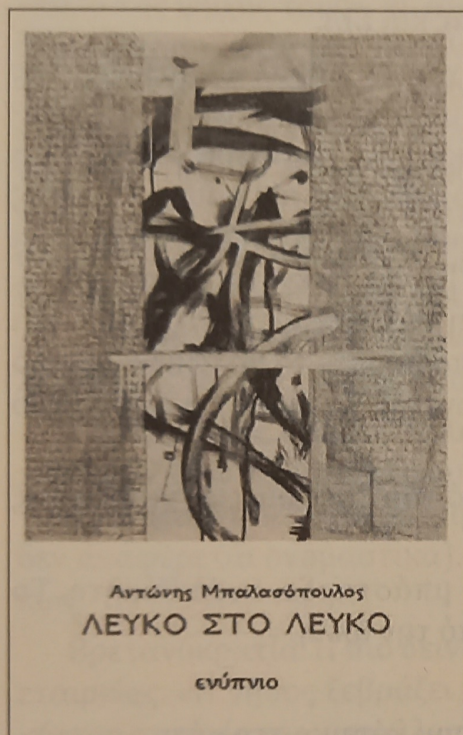
Naïa Akdeniz
Fatma Akilhoça
Hüseyin Bahca
Kemal Behçet Çaymaz
Sinem Ertaner
Senem Gökel
Ελπιδοφόρος Θ. Ιντζέμπελης
Mehmet Kansu
İnci Kansu
Emel Kaya
Eser Keşeci
Gökçe Keşeci
Αλεξάντερ Λιουμπομίροφ
Κώστας Λυμπούρης
Tamer Onçül
Jenan Selçuk
Tuğçe Tekhanlı
Αδμαντία Τριάχη-Μακρυγιάννη
Γιώργος Νεοφύτου
Ελευθέριος Πλουτάρχου
Μαρίνα Αθανασίου-Τάκη
Έφη Τσαγγαρίδου
Fatih Yalınar
Μαρία Χαμάλη
Χρίστος Χατζηθανασίου
Χρίστος Χατζηιωάννου
Χρίστος Χατζήπαπας

Δρ Χρίστος Χατζηιωάννου

Για το Λευκό στο Λευκό (Ενύπνιο 2021),
του Αντώνη Μπαλασόπουλου

Το *Λευκό στο Λευκό* (Ενύπνιο, 2021) αποτελεί τη δεύτερη ποιητική συλλογή του Αντώνη Μπαλασόπουλου, η οποία εκδόθηκε λιγότερο από ένα χρόνο μετά την πρώτη του ποιητική συλλογή, *Πολλαπλότητες του Μηδενός* (Σαιξπηρικό, 2020). Το βιβλίο περιέχει 40 ποιήματα, εκ των οποίων το ένα, το «Ο 21^{ος} αιώνας», είναι σπονδυλωτό και αρκετά μακροσκελές.

Η συλλογή χωρίζεται σε τρία μέρη. Το πρώτο μέρος φέρει τον τίτλο «Όντα είναι», το δεύτερο μέρος «Η πληγή που μιλάει» και το τρίτο μέρος τον τίτλο «Κάτοπτρα». Τα τρία μέρη στοχεύουν σε διαφορετικό οντολογικό βάθος, χωρίς αυτό να σημαίνει κάποια ιεράρχηση που να κάνει το ένα μέρος υπαρξιακά πιο σημαντικό από το άλλο. Πρόκειται για τρία αναστοχαστικά-αναγωγικά επίπεδα του ίδιου λειτουργικού, ποιητικού, υποκειμένου, τα οποία αλληλοδιεισδύονται.

Το ανά χείρας κείμενο καταπιάνεται κυρίως με τη συνάφεια των ποιημάτων με τη φιλοσοφία, και συγκεκριμένα με τη φαινομενολογική οντολογία των Μάρτιν Χάιντεγκερ και Έντμουντ Χούσερλ. Σύμφωνα με τον ίδιο τον ποιητή, Α. Μπαλασόπουλο, η εν λόγω ποιητική συλλογή διαφέρει από την προηγούμενη (*Πολλαπλότητες του Μηδενός*) ως προς τη «συνάντηση» με τη φαινομενολογία:

Το βασικότερο νέο στοιχείο στο οποίο ένιωσα την ανάγκη να δώσω χώρο ήταν αυτό που στη Φαινομενολογία ονομάζεται «φαινομενολογική αναγωγή» (phenomenological reduction), και το οποίο ερμήνευσα συγγραφικά ως μια συνειδητή αποψίλωση του νου μου από οποιεσδήποτε προϋπάρχουσες παραστάσεις ανθρώπων και αντικειμένων γύρω μου, τη δημιουργία ενός «λευκού» δια της απαλοιφής των άμεσα αισθητών ερεθισμάτων και την καταβύθιση σ' αυτόν τον χωρίς καθορισμούς και όρια χώρο για να εντοπιστεί λέξη προς λέξη, αυτό που βρίσκω όταν όσα νομίζω πως γνωρίζω έχουν φυλλοβολήσει από πάνω μου¹.

Τα ποιήματα του Α. Μπαλασόπουλου στο *Λευκό στο Λευκό* εγκαινιάζουν νέες

¹ Απόσπασμα από την ομιλία του Α. Μπαλασόπουλου, στα πλαίσια της διαδικτυακής παρουσίασης της ποιητικής συλλογής, υπό την αιγίδα του Πανεπιστημίου Κύπρου, 29 Μαΐου 2021.

σχέσεις, με «όχημα» τη φαινομενολογική αναγωγή, όπως αυτή επιτρέπει την *οντολογική διαφορά* μεταξύ του «οντικού» και του «οντολογικού» να διανοιχτεί ποιητικά. Από τη σκοπιά του γράφοντος, το *Λευκό στο Λευκό* είναι μια ποιητική αναμέτρηση με την οντολογία των Χούσσερλ, Χάιντεγκερ και Παρμενίδη. Η οντολογική αναμέτρηση προοικονομείται από την προηγούμενη ποιητική του συλλογή και επεκτείνεται στην επόμενη ποιητική συλλογή, *Το Βιβλίο των Πλασμάτων* (Σαιξπηρικών, 2021). Οι τρεις αυτές ποιητικές συλλογές αποτελούν ένα τρίπτυχο, γι' αυτό και ο γράφων συστήνει όπως διαβαστούν διαδοχικά, με τη σειρά που εκδόθηκαν, χωρίς αυτό να ακυρώνει την αυτονομία έκαστης ποιητικής συλλογής ή την αυτονομία του κάθε ποιήματος, στο βαθμό που οποιοδήποτε έργο τέχνης έχει αυτονομία.

Τα ποιήματα στο *Λευκό στο Λευκό* διαβάζονται ως απόκριση σε ένα υπόρρητο χρέος. Ένα πολιτικό χρέος προς το αμφίσημο *υπόλοιπο* της φαινομενολογικής παράδοσης. Αφενός, πρόκειται για ένα χρέος προς το πολιτικά ανεκπλήρωτο *περίσσευμα* της φαινομενολογικής οντολογίας, όπου η φαινομενολογία έχει κι άλλα να δώσει που δεν τα έδωσε ακόμη. Αφετέρου, πρόκειται για ένα χρέος κατά του πολιτικού *ελλείμματος* των φαινομενολογικών ανακαλύψεων². Και οι δύο αυτές όψεις είναι όψεις της -κατά την άποψη του γράφοντος- ύψιστης φαινομενολογικής «ανακάλυψης»: της *οντολογικής διαφοράς* μεταξύ του *Είναι* και των *όντων*.

***

Όλο το *corpus* του Χάιντεγκερ συνέχεται από μια προσπάθεια για έναν οντολογικό μετασχηματισμό, μια «μετάβαση» από την οντική κατανόηση στην οντολογική κατανόηση του *Είναι*. Η μετάβαση από το οντικό στο οντολογικό καταδεικνύει και μια διαφορά, την οποία ο Χάιντεγκερ αποκαλεί *οντολογική διαφορά*. Μια διαφορά που επαναλαμβάνεται και αναπαράγεται με άπειρους διαλεκτικούς τρόπους: ως διαφορά ουσίας και ύπαρξης, ως ρήγμα μεταξύ ιδεατού και πραγματικού, ως διαφορά μεταξύ του εμπειρικά αισθητού και του νοητικά αντιληπτού, ως διαφορά μεταξύ του συνειδησιακά επικαθορισμένου υποκειμενικού όντος και του αντικειμενικού, ως διαφορά μεταξύ του σημαίνοντος και του σημαινομένου, ως διαφορά μεταξύ της ατομικής κοινωνικοποίησης και του κοινωνικοποιημένου ατόμου, του πράγματος και του νοήματός κ.ο.κ.

Η οντολογική διαφορά οφείλεται στο ότι το *Είναι* λανθάνει, αποκρύπτεται από τον αποφαντικό λόγο και την αναπαραστασιακή σκέψη, όπου η αλήθεια συλλαμβάνεται με όρους «ανταπόκρισης», με όρους σχέσης υποκειμένου-αντικειμένου/ατόμου-κόσμου, αδυνατώντας να εκφράσει ολοκληρωτικά την αλήθεια τους, αφού πάντα ήδη το *Είναι* των *όντων* εν μέρει αποσύρεται.

Η σκέψη και ο λόγος του Χάιντεγκερ, λοιπόν, στοχάζεται αδιάλειπτα πάνω στην οντολογική διαφορά και στην κρυπτότητα του *Είναι*, και προσπαθεί να την κατα-

² Το «έλλειμμα» αυτό, ιστορικά εκφράστηκε με δύο τρόπους: αφενός, μέσα από την πολιτικά παραλυμένη υπερβατολογική (απολιτική) επιλογή του Χούσσερλ, αφετέρου μέσα από την καταστροφική πολιτική επιλογή του Χάιντεγκερ να ασπαστεί τον ναζισμό λόγω της οντολογικής διαφοράς και της υπεροχής του *Είναι* επί των *όντων*, και της αποφυγής να ψελλίσει ένα συγγνώμη για τον ίδιο λόγο. Η μονομέρεια με την οποία «μεταχειρίστηκε» τη σύλληψη της οντολογικής διαφοράς, εκμηδένισε τη σημασία οντικών επιλογών, σμίκρυνε το οντικό σε σημείο που του επέτρεψε και το έγκλημα και τη μετέπειτα σιγή.

δείξει επιχειρώντας μεθοδολογικά να αφήσει πίσω τα όντα, έτσι ώστε να πει το Είναι: όταν συγκαλύπτεται η οντολογική διαφορά, τα όντα εξισώνονται με το Είναι και το Είναι με τα όντα. Ο Χάιντεγκερ προσπαθεί να καταδείξει τη διαφορά χωρίς να την αναιρέσει ή να τη φυσικοποιήσει. Υπάρχει λοιπόν εδώ ένα διπλό διακύβευμα, μια διπλή «κίνηση»: πρώτα πρέπει να εντοπιστεί η επικάλυψη της οντολογικής διαφοράς μεταξύ του όντος και της ουσίας ως μια λησμονημένη διαφορά. Έπειτα πρέπει να θεματοποιηθεί, έτσι ώστε να αποτελέσει θέμα ερμηνείας.

Προκύπτει λοιπόν μια διαλεκτική μεταξύ του εντοπισμένου και του ανεντόπιστου. Ο άνθρωπος του 20^{ού} αιώνα έχει εξοικειωθεί με τα όντα όπως αυτά παροντικοποιούνται στις αισθήσεις και στον προτασιακό λόγο, που τα έχει ταυτίσει με το Είναι· έχει ταυτίσει το Είναι με την αναπαράσταση των όντων. Τα όντα είναι πλέον οι αναπαραστάσεις τους, η ουσία τους δεν διαφέρει από τις αναπαραστάσεις τους. Αυτή η ταυτοσημία είναι η εκμηδένιση της οντολογικής διαφοράς, η λήθη της οντολογικής διαφοράς – μια λήθη καταπραϋντική, η οποία επιτρέπει στην τεχνοεπιστημονική αναγωγή να υπερισχύσει, να υποτάξει τα φαινόμενα και να ισοπεδώσει την αλήθεια των όντων, αποϊδιοποιώντας τα, απεδαιφικοποιώντας τα, και ανάγωντάς τα στο «είδος» τους – σε μια αδιαφοροποίητη και άχρονη ουσία.

***

Θα έλεγα ότι η ποίηση του *Λευκό στο Λευκό* «σηκώνει το γάντι» που έριξε ο Χάιντεγκερ ως απάντηση στην κριτική του Μαρξ στη φιλοσοφία. Στην εντέκατη θέση πάνω στον Φόιερμπαχ, λέει ο Μαρξ: «Οι φιλόσοφοι έχουν μόνο ερμηνεύσει τον κόσμο με διάφορους τρόπους. Το θέμα είναι να τον μετασχηματίσουμε»³. Ο Χάιντεγκερ το αντιστέφει: «ένας μετασχηματισμός του κόσμου προϋποθέτει μια αλλαγή στην αναπαράσταση του κόσμου, και μια αναπαράσταση του κόσμου αποκτάται μόνο μέσω μιας επαρκούς ερμηνείας του κόσμου»⁴. Ο ποιητής παραχωρεί στον Χάιντεγκερ κάποιο δίκαιο σε ό,τι αφορά στη συμπλοκή και στη συνέκταση του ερμηνεύειν και του μετασχηματίζειν. Όμως ο οντολογικός μετασχηματισμός του Χάιντεγκερ λανθάνει. Σε αυτό το μεταίχμιο γεννιέται το *Λευκό στο Λευκό*.

Η φιλοσοφία του Χάιντεγκερ στοχεύει σε ένα νοητικό μετασχηματισμό, στη βάση μιας αυθεντικής εννόησης της οντολογικής διαφοράς και του ιδιοσυμβάντος, η οποία θα ανοίξει τον δρόμο για την ανάνηψη από τη μεταφυσική. Ο πολιτικός μετασχηματισμός αποτελεί αναπόσπαστο μέρος του οντολογικού-υπαρκτικού μετασχηματισμού. Ωστόσο, η πορεία δεν είναι προδιαγεγραμμένη και ο φαινομενολόγος πρέπει να πάρει κάποιες ερμηνευτικές αποφάσεις, οι οποίες μπορούν να αποβούν μοιραίες. Ο Χάιντεγκερ πλανήθηκε στα μονοπάτια του εθνοσοσιαλισμού. Υπάρχουν διάφορες εκτιμήσεις ως προς τις αιτίες πίσω από αυτή την πλάνη. Ο γράφων, χωρίς να διαγιγνώσκει πρωταρχικό ή τελικό αίτιο, φρονεί ότι η πλάνη αυτή οφειλόταν και σε μια επικίνδυνη απαξίωση του οντικότητας εκ μέρους του Χάιντεγκερ, της διαλεκτικής των όντων, όπου στην προσπάθεια να

³ «Die Philosophen haben die Welt nur verschieden interpretiert; es kömmt darauf an, sie zu verändern». Μετάφραση δική μου.

⁴ «Dass eine Weltveränderung eine Änderung der Weltvorstellung voraussetzt und dass eine Weltvorstellung nur dadurch zu gewinnen ist, dass man die Welt zureichend interpretiert». Μετάφραση δική μου. Το απόσπασμα βρίσκεται εδώ: https://www.youtube.com/watch?v=OxmzGT1w_kk

σκεφτεί την άφθαστη αλήθεια του Κεκρυμμένου Είναι, πρόδωσε την οντικότητα, απανθρωποποίησε την οντολογική διαφορά και την αποσυσχέτισε από τις δυνάμεις και τα όντα που επικαθορίζουν την πραγματική σκηνή της ιστορίας. Είναι ένα πράγμα να αντιστέκεται κανείς στην εξομοίωση των όντων με το Είναι με τρόπο που να καταργεί την οντολογική διαφορά και την υπερβατικότητα του Είναι των όντων, και είναι άλλο η πλήρης εγκατάλειψη των όντων στην ισοπέδωσή τους – σε μια διπλή ισοπέδωση όπου όλα τα όντα απορροφούνται σε μια αδιάφατη νύχτα, όπου οι αγελάδες όχι απλά δεν φαίνονται όλες μαύρες, αλλά δεν φαίνονται ούτε καν ως μαύρες. Ούτε καν φαίνεται η νύχτα ως νύχτα.

Η απαξίωση της οντικότητας, η απαξίωση των όντων, γίνεται ιδιαίτερα διακριτή σε στιγμές όπου ο Χάιντεγκερ αδιαφορεί πλήρως για την αντικειμενική - *πραγματολογική* αλήθεια (η αλήθεια νοημένη με όρους αντιστοιχισής {correspondence} και αναπαράστασης). Οι στοχασμοί του Χάιντεγκερ πάνω στην τέχνη αποτελούν κορυφαίο παράδειγμα της παραπλανητικής τάσης της χάιντεγκεριανής ερμηνείας, όπου η ανάλυσή του *αδιαφορεί* για το γεγονός ότι τα αρχικά φαινομενολογικά σχόλια δεν αντιστοιχούν στην πραγματολογική αντικειμενικότητα. Στο δοκίμιο *Η προέλευση του έργου τέχνης* (1950), ο Χάιντεγκερ αναπτύσσει για πρώτη φορά μια θεματική οντολογία του έργου τέχνης. Η οντολογική ανάλυσή του ερείδεται σε συγκεκριμένα έργα τέχνης: μεταξύ άλλων, σε έναν πίνακα του Βαν Γκοχ, στον οποίον απεικονίζεται ένα ζευγάρι παπούτσια και τον οποίον περιγράφει και αναλύει φαινομενολογικά.

Η περιγραφή του Χάιντεγκερ για τα ζωγραφισμένα παπούτσια περιλαμβάνει *πραγματολογικά λάθη*. Ο Χάιντεγκερ μιλά για ένα ζευγάρι χωριάτικα παπούτσια, για τα παπούτσια μιας χωριάτισσας, τα οποία φορά στους αγρούς και στα χωράφια. Αυτή η οντική «πραγματικότητα» παρουσιάζεται ως το πραγματολογικό υπόβαθρο, ως εκκίνηση που ερμηνευτικά οδηγεί στην οντολογική-φαινομενολογική φανέρωση του περίκοσμου, που αποτελεί τον ορίζοντα των δοσμένων νοημάτων: «Στη γη ανήκουν αυτά τα παπούτσια και μέσα στον κόσμο της χωριάτισσας διαφυλάσσονται»⁵. Όμως, όπως αναλύει ο κριτικός τέχνης, Μάυερ Σαπίρο, «ο φιλόσοφος έχει πραγματικά αυταπατηθεί [...] “φαντάστηκε κάποια πράγματα και μετά τα πρόβαλε στη ζωγραφιά”»⁶. Αυτά τα παπούτσια δεν ανήκουν σε καμιά χωριάτισσα, δεν περπάτησαν σε κανέναν αγρό και σε κανένα χωράφι.

Θα μπορούσε κανείς να αντιτάξει ότι οι συγκεκριμένες λεπτομέρειες του άμεσα αισθητού ατομικού όντος είναι επουσιώδεις για την οντολογική ανάλυση, η οποία αποβλέπει στο υπερβατολογικό - οντολογικό, δηλ. στη βαθύτερη συνθήκη που επιτρέπει στην οντικότητα *εν γένει* να είναι. Στο κάτω-κάτω, η οντολογική ανάλυση μπορεί να διεξαχθεί με την ίδια επιτυχία, ασχέτως αν η ανάλυση σφάλει στο οντικό επίπεδο. Όμως αυτή ακριβώς η απάντηση αποτελεί απόδειξη του προβλήματος. Έχουμε ήδη αποδεχτεί ότι το οντικό είναι *αδιάφορο*, έχουμε ήδη θεμελιώσει μια δυ-

⁵ Χάιντεγκερ, Μάρτιν. *Η προέλευση του έργου τέχνης*. Μετάφραση Γιάννη Τζαβάρρα. Εκδόσεις Δωδώνη, 1986, σελ. 38.

⁶ Χάιντεγκερ, Μάρτιν. *Η προέλευση του έργου τέχνης*. Μετάφραση Γιάννη Τζαβάρρα. Εκδόσεις Δωδώνη, 1986. Στο *Τα παπούτσια του Van Gogh: Heidegger, Schapiro, Derrida*, Επιμέλεια Νίκος Δασκαλοθανάσης. Εκδόσεις Άγρα, 2006, σελ. 53.

νητικά εγκληματική οντική αμέλεια. Όμως το οντικό είναι τροπικότητα του οντολογικού. Συνεπώς η αμέλεια δεν είναι απλά οντική: είναι οντολογική.

Μήπως δεν έχουμε μπροστά μας ένα τραγικό αποτέλεσμα, όπου ο φιλόσοφος, στην προσπάθειά του να περισώσει τα όντα από την ισοπέδωση της τεχνοεπιστήμης, καταλήγει στο αντίθετο αποτέλεσμα; Μήπως αυτή η ίδια η αμέλεια του φιλοσόφου δεν καταδικάζει τα όντα στην αδιαφοροποίητη ισοπέδωση; Εδώ τίθεται ένα επιτακτικό ερώτημα: πόση οντική αμέλεια μπορεί να αντέξει μια οντολογική ανάλυση; Πόση παραπλάνηση μπορεί να απορροφήσει η οντολογική ανάλυση, προτού εξαφανίσει πλήρως το μέτρο οντικής αλήθειας, το οποίο παρέχει τη δυνατότητα να τεθούν ηθικοπολιτικά όρια στην ιστορική βία και να δώσει κανονιστικά κριτήρια σε κρίσιμες ιστορικές αποφάσεις –αποφάσεις οι οποίες επεμβαίνουν στον κόσμο των όντων και παράγουν οντικά αποτελέσματα; Μιλώ για την απόφαση του Χάιντεγκερ να ενταχθεί στο ναζιστικό κόμμα, ως αποτέλεσμα στρεβλής αντίληψης και αυταπατών του ιδίου ως προς το τι ήταν το ναζιστικό κόμμα, τι πολιτικές εφάρμοσε, ποια κοινωνιολογικά ψεύδη κατασκεύασε εις βάρος των Εβραίων, κοκ, άσχετα από τι πίστευε ο Χάιντεγκερ, ήταν το «εσωτερικό μεγαλείο» του ναζιστικού κόμματος, το οποίο οι ίδιοι Ναζί υποτίθεται δεν συνέλαβαν. Η άρνηση του Χάιντεγκερ σε διάφορες περιπτώσεις να αναμετρηθεί με την οντική αλήθεια είχε ως αποτέλεσμα την άρνησή του να αναμετρηθεί με αυτές του τις επιλογές εκ των υστέρων, με οντικούς όρους, και δικαιολόγησε τη σιγή και την απουσία συγγνώμης.

Η οντολογική διαφορά χάνει το σχεσιακό της νόημα. Μια άλλη ιστορία του Είναι προκύπτει. Το Είναι δίδεται *δια της απόσυρσης*, σαν μια κεκρυμμένη φυσική τάξη που «κρύπτεσθαι φιλεῖ» και σαν μια ιδιότυπη «πραγμοποίηση», ανεπηρέαστη από υπαρξιακές τροπικότητες και διαθέσεις, με τον άνθρωπο παραλυτικά ερριμμένο σε μια οντική ιστορία ανοικείωσης, αναμένοντας χωρίς υπαρξιακή-οντική ευθύνη και χωρίς ενεργό ρόλο μια άλλη ιστορική ουσίωση, η οποία θα δοθεί με όρους καθαρού ιδιοσυμβάντος, αποσυσχετισμένου από τα παρευρισκόμενα αντικείμενα, τα πρόχειρα εργαλεία και τα δρώντα υποκείμενα της οντικής ιστορίας.

***

Το *Λευκό στο Λευκό* προκαλεί μια ποιητική κατάνυξη, επιτυγχάνοντας τη νύξη της οντολογικής διαφοράς χωρίς να απαξιώνει τη διαλεκτική των όντων, χωρίς να προδίδει την οντικότητα των όντων. Είναι ο ποιητικός λόγος της ελάχιστης οντολογικής διαφοράς. Η ελάχιστη διαφορά δίδεται στην ποιητική εποπτεία που επιστρέφει στο οντικό παρελθόν, στον 20^ο αιώνα, τον αιώνα της απόλυτης καταστροφής των όντων, για να τον επαναλάβει. Αν η ελάχιστη οντολογική διαφορά φέρει την υπόσχεση πολιτικής δικαιοσύνης, τότε το οντολογικά ελάχιστα διαφοροποιημένο βλέμμα εγκυμονεί δικαιοσύνη. Και εναπόκειται στο ποιητικό υποκείμενο να μιλήσει πίσω στον 20^ο αιώνα, πριν μιλήσει μπροστά, να μετασηματίσει το πίσω, πριν μετασηματίσει το μπροστά.

Διακυβεύεται η ίδια η σχέση των όντων με το Είναι, σε μια ιστορική συγκυρία

όπου τα πολιτικοοικονομικά συστήματα δομούνται σε σχέσεις ουσίας, εξ-ουσίας, ιδιοποίησης και αποϊδιοποίησης. Το *Λευκό στο Λευκό* αποτελεί έναν ποιητικό στοχασμό με φόντο τα ερείπια του 20^{ου} αιώνα και με ορίζοντα το μέλλον ενός κομμουνισμού, όπου δεν λησμονείται η οντολογική διαφορά, όπου η απόσυρση του Είναι δεν αφήνει οντική αδιαφορία, όπου το ενικό ιδιοσυμβάν ελάχιστα διαφέρει από το παρευρισκόμενο κοινωνικό υποκείμενο.

Λευκό στο λευκό

Λευκό στο λευκό:
το πιο δύσκολο ίχνος
όταν η ίδια αλεπού
αντικατοπτρίζεται στα νερά
διαφορετικών λιμνών·
ή όταν στην ίδια λίμνη, η άλλη
αλεπού ατενίζει τον αντικατοπτρισμό
νεκρών άστρων.

Μια σκιά
το πέρασμα των ειδώλων τους
πάνω απ' την επιδερμίδα
των υδάτων, μια σκιά ακόμη
το πέρασμα του δικού μου ειδώλου
μέσα απ' αυτά εδώ
τα πεσμένα φύλλα.

Λευκό στο λευκό:
σαν να μην είδες τίποτε,
σαν αυτό που είδες
να μην είχε έρθει ακόμη,
σαν να βρισκόταν ήδη
απ' την άλλη πλευρά της πτυχής
που σε περιλαμβάνει.
Αρετή του ελάχιστου!
Γλυκό, συμπυκνωμένο γάλα της Μεταφυσικής!
Πάλι καμώνομαι τον θάνατο
που βρίσκει τα όντα στο δάσος!
Πάλι ντύνομαι με το τρίχωμα
του γοερού θηρίου!

Το πιο δύσκολο
ίχνος, η κλωστή του υδράργυρου
στο σπασμένο θερμόμετρο, στη σπασμένη
λέξη
η κινούμενη άμμος.